

شورای عالی معارف و نظام‌نامه مدال و نشان مصوب

در همه کشورهای جهان معمولاً مرسوم است که صاحبان اندیشه و عمل برتر، به منظور قدردانی مورد تشویق - اعم از معنوی و مادی - قرار می‌گیرند. عرصه‌های متفاوت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی می‌تواند به عنوان حوزه فعالیت‌های تخصصی و معرفی برترین‌ها مورد توجه واقع شود.

از آنجا که شورای عالی معارف، به عنوان تنها متولی نهادهای فرهنگی اعم از مراکز آموزشی، نهادهای علمی، مطبوعات، مراکز هنری و ... حق تصمیم‌گیری داشت. (لوح قانون، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مصوبات دوره چهارم مجلس شورای ملی) لذا بر حسب بند ۱۶ قانون شورای عالی معارف، مصوب مجلس شورای ملی (دوره چهارم)، «تصویب اعطای نشان علمی مطابق نظام‌نامه مخصوص» به عهده این شورا قرار گرفت. از اینرو اعضای شورا در گام نخست تدابیری برای انتخاب و معرفی برترین‌های حوزه‌های علمی، آموزشی، هنری و ... اتخاذ کردند. در این راستا این نهاد حقوقی - شورای عالی معارف - آیین‌نامه‌ای تدوین و تصویب کرد که براساس آن شرایط و ویژگی‌های منتخبان و نوع تشویق‌های مادی و معنوی، از جمله درجات مدال‌ها و نشان‌های اعطایی مشخص شده بود (آرشیو مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش، شماره بازیابی، ۶۰۰).

طبق صورت مذاکرات شورای عالی معارف، این شورا از جلسه پنجم خود در روز دوشنبه آخر ربیع‌الاول سال ۱۳۴۱ ق، برابر با ۲۸ آبان ۱۳۰۱ ش، تا جلسه دوازدهم در روز دوشنبه ۱۷ جدی [دی] ۱۳۰۱، نظام‌نامه اعطای نشان علمی را بررسی و در آخرین جلسه نظام‌نامه را به شرح زیر تصویب کرد:

نظام‌نامه مدال و نشان علمی وزارت معارف

نظر به فقره شانزدهم از ماده دوازدهم قانون شورای عالی معارف مصوبه بیستم برج حوت (۱۳۰۰) [مجلس شورای ملی] نظام‌نامه ذیل، برای اعطای مدال و نشان علمی مقرر گردید:

فصل اول: در شکل مدال علمی و درجات آن

ماده اول: مدال علمی به دو درجه تقسیم می‌شود: درجه اول و درجه دوم.

ماده دوم: مدال علمی مطلقاً به شکل دایره خواهد بود که شعاعش دو سانتی‌متر باشد که در یک روی آن شیر و خورشید خوابیده و عبارت «لا فخر الا لاهل العلم و طلب العلم فریضه» به خط ثلث و در روی دیگر آن مصراع «توانا بود هر که دانا بود» با خط نستعلیق حکاکی شده باشد.

ماده سوم: جنس مدال درجه دوم مس و درجه اول نقره خواهد بود.

فصل دوم: در شرایط اعطای مدال علمی

ماده چهارم: برای تشویق مدیران و ناظمین و معلمین مدارس ابتدایی و شاگردان فارغ‌التحصیل دوره متوسطه و عالی، اعطای مدال علمی به طریق ذیل مقرر می‌شود.

ماده پنجم: مدال درجه دوم به اشخاص ذیل داده می شود:

۱. مدیران و ناظمین مدارس ابتدایی که مدت پنج سال در اداره کردن مدارس مزبوره، ابراز لیاقت نموده باشند.
۲. معلمین مدارس ابتدایی که پنج سال متوالی شاگردان ایشان به خوبی از عهده امتحانات رسمی برآمده باشند.
۳. شاگردانی که در امتحانات آخر دوره متوسطه هر مدرسه نمره اول باشند.

ماده ششم: مدال درجه اول به اشخاص ذیل اعطا می شود:

۱. مدیران و ناظمین که در اداره کردن مدارس ابتدایی مدت ده سال ابراز لیاقت نموده باشند.
۲. معلمین مدارس ابتدایی که در ده حوزه امتحانیه سالیانه، شاگردان ایشان به خوبی از عهده امتحانات رسمی برآمده باشند.
۳. شاگردانی که در امتحانات آخر دوره تحصیلات عالی هر مدرسه نمره اول باشند.

فصل سوم: در شکل نشان علمی و درجات آن

ماده هفتم: نشان علمی به سه درجه تقسیم می شود: درجه اول، درجه دوم و درجه سوم. ماده هشتم: نشان علمی درجه اول عبارت است از یک صفحه طلای محدب و ستاره شکل که دارای ده پره منقطع بوده و در وسط صفحه دایره کوچکی است که نصف قطر آن، مساوی است با دو خمس خطی که از مرکز آن دایره تا نوک پره ستاره ممتد می شود. سطح دایره مزبوره، مینای آسمانی رنگ است که در وسط آن شیر و خورشید خوابیده ترسیم شده و طول شعاع تمام نشان ۲۵ میلی متر خواهد بود.

ماده نهم: نشان درجه دوم عیناً مانند نشان درجه اول است، مگر اینکه ده پره بزرگ آن مطلاً و بقیه نقره خواهد بود. ماده دهم: نشان درجه سوم به عینه مثل دو درجه دیگر است، مگر اینکه فلز آن تماماً با نقره خواهد بود. ماده یازدهم: نشان درجه اول فقط دارای یک روزت [نوار] خواهد بود که رنگ نوار را خواهد داشت و نوار هر سه درجه قرمز خواهد بود.

فصل چهارم: در شرایط اعطای نشان علمی

ماده دوازدهم: نشان درجه سوم به اشخاص ذیل اعطا می شود:

۱. رؤسا و ناظمین و معلمین مدارس متوسطه، بعد از هشت سال خدمت.
۲. اعضای هیئت رئیسه و معلمین مدارس عالییه و مدرسین منقول و معقول و ادبیات عالییه، بعد از پنج سال خدمت و تعلیم.
۳. مدیران و ناظمین و معلمین مدارس ابتدایی، بعد از ده سال از اخذ مدال درجه اول با ادامه خدمت در مدت ده سال.

ماده سیزدهم: نشان درجه دوم به اشخاص فوق‌الذکر، پنج سال بعد از اخذ درجه سوم، با مداومت در خدمت اعطا می‌شود.

ماده چهاردهم: نشان درجه اول به اشخاص فوق‌الذکر، پنج سال بعد از اخذ درجه دوم، با مداومت در خدمت اعطا می‌شود.

ماده پانزدهم: نشان علمی از هر درجه که مقتضی باشد، به اشخاص ذیل اعطا می‌شود:

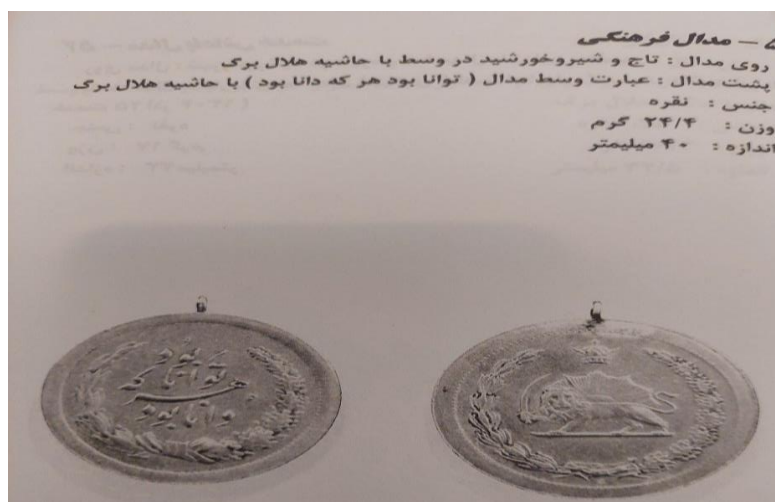
۱. مصنفین و مؤلفین کتب عام‌المنفعه علمی و ادبی؛
 ۲. بنیان مؤسسات عام‌المنفعه، از قبیل مریضخانه و مدرسه و کتابخانه و غیرها یا کسانی که برای انجام مؤسسات مزبوره مبلغ معتناهی مخارج کرده باشند.
 ۳. کاشفین و مخترعین و اشخاصی که در یکی از صنایع مستظرفه، مقام عالی را احراز کرده باشند.
 ۴. اعضای ادارات دولتی که خدمات شایان به معارف کرده باشند.
 ۵. اتباع خارجه که خدمات نمایانی به مملکت ایران یا نبوغ بشر نموده باشند.
- ماده شانزدهم: اعطای مدال و نشان علمی به تقاضای اشخاص یا پیشنهاد وزیر معارف خواهد بود.
- ماده هفدهم: به موجب فقره شانزدهم ماده دوازدهم قانون شورای عالی معارف، تصویب اعطای مدال و نشان علمی مطابق این نظام‌نامه از وظایف مختصه شورای عالی معارف است.
- ماده هیجدهم: وزیر معارف مأمور اجرای این نظام‌نامه است.

البته بعدها در چندین مرحله در این نظام‌نامه اصلاحاتی به عمل آمد. از جمله تصمیم گرفته شد در شکل نشان علمی درجه اول تغییری داده شود. به این ترتیب که شیروخورشید وسط نشان به صورت ایستاده حک شود (جلسه ۳۰۸، مورخ ۱۳۰۳/۳/۲۰). تغییری مشابه هم در ده سال بعد صورت گرفت، یعنی تاج شاه جایگزین شیروخورشید شد (جلسه ۳۲۵، مورخ ۱۳۱۴/۱۱/۲۱). همچنین در سال‌های نخست سلطنت **محمد رضا شاه**، کمیسیونی با عنوان «کمیسیون تجدیدنظر در آیین‌نامه نشان و مدال» تشکیل شد. از جمله پیشنهادهای این کمیسیون تقسیم طرح‌های نشان‌های اعطایی به چهار دسته: دانش، فرهنگ، هنر و سپاس بود. (جلسه ۵۲۱، مورخ ۱۳۲۴/۴/۹)

خوشبختانه در یکی از منابع تصویری از دو نوع مدال فرهنگی آمده است. این دو تصویر مدال با برخی از ویژگی‌های مطرح شده در مصوبات شورا همخوانی دارد. از اینرو عیناً عکس آنها الصاق می‌گردد. (شهنام‌پور، ۱۳۸۵: ۶۱) یک نکته درخور توجه درباره اعطای این مدالها، اینکه به نظر می‌رسد دریافت آنها برای اشخاص بهره مادی خاصی نداشت، ولی از نظر معنوی حائز اعتبار و ارزش بود. در واقع نوعی تشویق و تقدیر از برگزیدگان عرصه‌های فرهنگی کشور تلقی می‌شد.

در پایان پیشنهاد می‌شود این سنت حسنه که البته مبنای قانونی و حقوقی آن نیز از میراث شورای عالی معارف به یادگار مانده، دوباره در شورای عالی آموزش و پرورش مورد توجه و عمل قرار گیرد و با تدوین و تصویب آیین‌نامه‌ای به

برگزیدگان علمی آموزش و پرورش نشان و مدال‌های علمی اعطا شود؛ باشد که این اقدام نقش و جایگاه تاریخی شورای عالی آموزش و پرورش را ارتقا دهد.

اسامی برخی از اشخاص دریافت‌کننده نشان (طبق مصوبات شورا)

ردیف	نام و نام خانوادگی	درجه علمی نشان	مناسبت	توضیحات	شماره جلسه	تاریخ جلسه
۱	رشید یاسمی	نشان درجه سوم			۲۵	۱۳۰۴/۳/۲۰
۲	سکینه خانم	مدال درجه دوم	مدیره مدرسه عفتیه دولتی شیراز		۲۷	۱۳۰۴/۴/۲۴
۳	طوبی خانم	مدال درجه دوم	مدیره مدرسه		۳۵	۱۳۰۴/۸/۱۸
۴	مینورسکی، معلم السنه شرقی پاریس	درجه اول علمی	تألیف کتاب تاریخ میانه ایران	خدمت به معارف ایران	۱۵۸	۱۳۰۸/۱۱/۱۵
۵	پروفسور پوپ آمریکایی	نشان علمی درجه اول			۱۷۹	۱۳۱۰/۲/۹
۶	رابیندرانات تاگور	نشان علمی از درجه اول			۲۱۶	۱۳۱۱/۲/۱۳

۱۳۱۲/۸/۳	۲۴۸		عضو انستیتو فرانسه	نشان علمی درجه اول	آلفرد فوشه	۷
۱۳۱۲/۸/۳	۲۴۸		عضو انستیتو فرانسه	نشان علمی درجه اول	پل پلینو (پلیتو؟)	۸
۱۳۱۲/۸/۳	۲۴۸		معلم کلردو فرانسه	نشان علمی درجه اول	سیلون لوی	۹
۱۳۱۲/۸/۳	۲۴۸		معاون ریاست موزه گیمه	نشان علمی درجه دوم	رنه گروسه	۱۰
۱۳۱۷/۱۱/۲۵	۳۸۷		استاد دانش سرای عالی	نشان علمی درجه اول	سعید نفیسی	۱۱
۱۳۱۸/۷/۳	۳۹۸		مدیر مجله رسمی آموزش و پرورش	قطعه نشان دوم علمی	سیدمحمد محیط طباطبایی	۱۲
۱۳۲۰/۹/۱۸	۴۳۳		شاگرد اول رشته ادبیات دانش سرا	مدال اول علمی	احسان الله یارشاطر	۱۳
۱۳۲۰/۹/۱۸	۴۳۳		شاگرد اول رشته تاریخ و جغرافیا دانش سرا	مدال اول علمی	لطف الله هنرفر	۱۴
۱۳۲۵/۵/۲۷	۵۸۲		به سپاس خدمات برجسته و درخشان فرهنگی	نشان درجه اول دانش	ابراهیم پورداود	۱۵
۱۳۲۷/۱۱/۲	۶۷۲		ایران شناس معروف	نشان دانش درجه اول	پرفسور هنری ماسه	۱۶
۱۳۲۷/۱۱/۲	۶۷۲	تحقیقات ادبی با عنوان تاریخ	استاد ادبیات دانشگاه پراگ	نشان دانش درجه اول	یان ریپگا	۱۷

		ادبیات ایران				
۱۳۲۷/۱۱/۲	۶۷۲		رئیس اداره فرهنگ تهران	نشان فرهنگ درجه دوم	رضا جعفری	۱۸
۱۳۲۷/۱۱/۲	۶۷۲		دبیر ادبیات دبیرستانها	نشان فرهنگ درجه دوم	سیدعلی میرافضلی	۱۹
۱۳۲۹/۹/۲۶	۷۶۰	خدمات شایان به عالم علم و ادب و همچنین تألیفات نفیس	وزیر فرهنگ مصر	نشان فرهنگ از درجه اول	دکتر طه حسین	۲۰
۱۳۲۹/۱۰/۴	۷۶۱	موفقیت شایان توجه در کسب تحصیلات عالیه	دانشجوی ایرانی مقیم آمریکا	نشان فرهنگ از درجه اول	فرخ سعیدی	۲۱
۱۳۲۹/۱۰/۴	۷۶۱	موفقیت شایان توجه در کسب تحصیلات عالیه	دانشجوی ایرانی مقیم آمریکا	نشان فرهنگ از درجه اول	حسین نصر	۲۲

۱۳۲۹/۱۱/۱	۷۶۴		تالیف کتاب	نشان سپاس از درجه دوم	جعفر شاهید	۲۳
۱۳۳۶/۱۰/۲۴	۸۹۷		مؤلف کتاب زنان مشهور ایران	نشان درجه اول سپاس	خانم وین چستر	۲۴
۱۳۳۴/۲/۱۹	۹۰۲		ریاست هیئت علمی حفاری و مطالعات علمی در شوش	نشان درجه اول سپاس	رومن گیرشمن	۲۵
۴۳/۳/۳۱	۱۰۷۵	به پاس خدمات فرهنگی	رئیس بنیاد خاور نزدیک،	نشان درجه اول	ویلیام فولر	۲۶
۱۳۵۰/۲/۲۶	۷۵			نشان سپاس از درجه اول	عباس مهرین شوشتری	۲۷
۱۳۵۲/۴/۳	۱۱۱			نشان فرهنگ از درجه دوم	بهرام فرهوشی	۲۸
۱۳۵۲/۴/۳	۱۱۱			نشان هنر از درجه دوم	سیف‌الدین قائم‌مقامی	۲۹
۱۳۵۴/۱۰/۲۱	۱۵۵	به واسطه خدمات فرهنگی	استاد دانشکده ادبیات و علوم انسانی	نشان فرهنگ درجه اول	ابراهیم باستانی پاریزی	۳۰

رحیم روح‌بخش - واحد اسناد و کتابخانه شورای عالی آموزش و پرورش

منابع

۱. آرشیو شورای عالی آموزش و پرورش، صورت مذاکرات شورای عالی معارف/فرهنگ/آموزش و پرورش.

۲. لوح قانون، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مصوبات دوره چهارم مجلس شورای ملی، قانون شورای عالی معارف، مورخ ۲۰ حوت [اسفند] ۱۳۰۰. در فصل دوم این قانون، ۱۹ وظیفه برای شورای عالی معارف تعیین و تصویب شده است.

۳. آرشیو مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش، شماره بازیابی ۶۰۰، جلسه ۱۲، مورخ ۱۳۰۱/۱۰/۱۷، مصوبه نظام‌نامه اعطای نشان علمی.

۴- شهنام‌پور، منوچهر، مدالها و یادبودها (قاجار و پهلوی)، تبریز، نشر اختر، ۱۳۸۵